

ВАСИЛИЙ ЛЕБЕДЕВ

ОННЬООХООН-
ДОДЕНЭЭН

Орто саастаах оҕолорго хоһооннор

САХА СИРИНЭЭБИ КИНИГЭ ИЗДАТЕЛЬСТВОГА
ЯКУТСКАЙ * 1970

ХОТУГУ ДЬЫЛ ХОНООНО

Хобдох, иччитэх дойду диэн
Хотугу сирбин сорох дьон
Хомуруйар тылларын истиэнг,
Хонооммор онно тохтоон,
Дьыл түөрт түһүмэбин ырыа
Кэрдийе кэмигэр кэпсэим.
Бастаан дойдубар ыңгырыам,
Бара сырыт, бил-көр — диэн.

КЫҢЫН

Тобус ый устатыгар саһарбакка,
Туналыһа сытар — туртайбыт,
Туус маҥан хаарынан салгыбакка
Тоҕо биһиги киэн туттабыт?

Кылбаа маҥан хаарга маарынныыр
Кырса, кырынаас, кыыл аймаҕа.
Кырабы харахтаах эрэ
Кыһын кыайан көрөр кэмэ.

Кыһын кэллэбинэ булчуттар
Кыайан сололоммокко түбүгүрэллэр.

Үтүө кэми аһарбакка — мүччү туппакка
Үрүйэни, үрэҕи эргийэн бүгүстүүллэр.

Буурба будулуйар, ытыйар,
Булчуту муннуур — суолу суох оҥорор,
Булчут иэдэһини тымныы тыал хаарыйар
Буоллар да, бултаах сиргэ олоорор.

Төрөөбүт дойду төлөннөөх тымныытын
Биһиктээх сааһыттан билэн улааппыт,
Бу дойдутун булчут төһө таптыырын
Кэпсииргэ кэрэгэй чычырбас тыллаахпыт.

Хахсааттаах тымныыны, тыалы
Хатыйсан кыайарын хайаан да билэр.
Халын хаарынан-көмнөбүнэн бүрүммүт тыаны
Хайыһарынан сыыйан, хараҥаба киирэр.

Дьүкээбил сардангатын аһынан
Төннөн киирэн, үүтээһин иһигэр,
Сылаатын аһара сылаанныйа сытан,
Сылаас чэйин сырылааччы иһэр.

Тайбаба таба бырааһынныыга
Таптанар-биһирэнэр да буоллаба.
Таһыгырааччы дайбыыр таба такыма,
Таастан, муустан уоту охсон оонньооба!

Оһонньоттор үлэни сэһэргэлэн,
Оһолор оонньоуну орпутан,
Ким, хайдах ньуоһуһуту үөрэтэн
Кэлбитин кэрэхсээн кэпсэтэн,

Көрдөөх күрэх күүһүрэн түһэр.
Уучахтарга олоорбут оһолор

Хабды курдук хаар кынаттанан,
Түөрэ түспэт төгүргэсти олохтоохтор.

Оскуолаттан чыычаах курдук
Оболорбут ханна-ханна түстүлөр?
Кыһынгы сынналанга ол дьону
Кыайан туппаккын: дьиэлэригэр жөтүттүлөр.

Дьиэлэр эркиннэрэ дэлбэритэ тонон
Ньиргийэрэ уурайда, туохтан, тобо?
Кыһын кыһыраара улам-улам убарыйда,
Кыыдааннаах тымныы кылаана уларыйда.

СААС

Кыһын кырдыаҕас
Кыра, мааны кыһа —
Сардагалыйа Саас
Сандаара кыһан,

Күн ийэ киниэхэ
Күлүмэ инэн,
Тэтэрэр имнэнэн
Тэрбэйэн иһэр.

Аба курдук, туһаны
Аан маннай онорон,
Хабдыга туһахчыт
Хаар буолбут оболор

Сылааска астына
Сыламнаан сылдыаллар.
Төрүөх төрөтөр
Түбүккэ түһэннэр,

Табаһыт аймах
Табах да таппат.
Күннэри-түүннэри
Көрөллөр-кэтиллэр.

Сырдык хаар үрдүгэр
Сабыс-сага төрөөбүт
Тугуттар утуйан
Тугу эрэ түһүүллэр.

Аан, эркин үрдүнэн
Ачурун¹ кэриэтэ,
Муус чопчу түһэн
Мунгурдаан ааста.

Тонмут уулан,
Бөбүөрбүт тиллэн,
Муус чопчу суулар,
Мутукча тыллар.

Сыл офонньор кыһа
Сылаанньыйа Саас,
Быйангыһын ыһан
Бырылаан аас!

САЙЫН

Күөх сайын бэйэтэ
Күнтэн төрөөбүт
Солкоһон симэнэн
Сууламмыт-сөрөммүт.

---

¹ Ачурун — тордох эргэрбит таһаһа

Урааннаах кыһынга
Утуйбут дойдубун
Сылаас самырынан
Сырайын сууйбут.

Сарданга сарыаллаах
Кустугунан курдаан,
Дьэрэкээн өгнөрү
Дьиримни оонньотор.

Халын сабынньабы
Хаалларан-уһулан,
Халтан таһаһы
Хас кыыл булунна.

Барылбан сүүрүктээх
Баарабай өрүскэ,
Үрүйэм сыккыара
Үөрүүнэн түстэ.

Оболор сугунтан
Уостуун-тиистиин,
Күөх сайын өгүнүү
Көбөрө түстүлэр.

Тиит чыпчаалыгар
Дэгиттэр күөмэйдээх
Ырыаһыт чыычаахтар
Ыллыллар күннээннэр.

Көй үөһэ суорба таас
Күн чабыл былааттаах,
Килбик кыыс оболуу
Кэмчиэрийсэ одуулуур.

Саас кыыһы Сайын эн
Сайыннаран кэлэнгин,
Эбээннэр эйиигин
Эдьинийэ — дэһэбит.

Холоммот үчүгэй
Хотугу сайынга
Эбээним уйгута
Эбиитин сайынна.

КҮНҮН

Суорба хайа, халыг тайба
Суку бараан, сулумах — дииллэр.
Суол-иис сурупун сагаан аахпат
Итинник этэрэ биллэр.

Куорсунунан суруйбуттуу,
Кумаабы манган хаарынан,
Куобах, кырынаас, чубуку
Куртуйах, тиин чарын тарбабынан,

Күнүнгү кыраһа кырпай хаарыттан
Көрөн аах суруллубут суругу.
Ханан-ханан тайах, таба, саарба
Хас буолан, хаһан субуруспутун.

Хотугу дойду муһура суох
Хоһоонун, уран уос номоһун,
Оһуор-бичик онорон, ойуулуох
Оннук суруксут суох, доһоруом!

Тайба, таас хайа суруксутгара,
Тарбахтаах талы маастардара,

Хор оннук уустук уран айымныы
Хотугу дьон албаһаабакка ааҕабыт.

ТҮМҮК ТЫЛ

Күһүннэрдээх кыһыны,
Сааскылардаах сайыны,
Үөрэм-түөрэм үктэнэн
Үрдүлэринэн хаамтыбыт.

Үлэнэн үлүһүйэн,
Үөрэм-түөрэм үктэнэн
Түүрт түһүмэх кэрдис кэми
Түмүктээммит кэллибит.

Көмүс баггах күһүнү,
Жырдыаҕас ытык кыһыны,
Чэбдик-чэгиэн Сааскыны,
Мааны далбар Сайыны.

Бидилийэр быйаннаах,
Инникитин даҕаны
Эбэрдэли көрсүөхүт!

АЙАН

Чысхаан тыалга
Чыбырбатан,
Сыарбаларын
Сырдырбатан,

Уойбут-топшут
Уучахчааннар
Ахсым-сыыдам
Айаннаахтар.

Эйэнгнэнэн,
Элэнгнэнэн
Уһун тииттэр
Уруйдуулар.

Дохсун айан
Тонгуу хаары
Тоѳо оймоон
Тууспаннаата.

Төрүт ыырбар
Төннөн истим.
Эмие табам
Эбэн тэптэ.

Манган хаарга
Барбыт суолбут
Маамыкталыы
Субуруйбут.

Манган хаарга
Маамыкталыы
Төгүрүтэн
Түмүктээтим.

БИНИК ЫРЫАТА

Күн намтаан
Намылуйар,
Күлүк уһаан
Дыраадыйар.

Утуй,
Утуй, биэбэйим,
Уу чуумпу,
Нуурал буолла.

Күөл ньуура
Мэндэлийэр,
Тыал баттаххын
Үмэрийэр.

Утуй,
Утуй, биэбэйим.
Уу чуумпу,
Нуурал буолла.

ОННЬООХООН-ДОДЕКЭЭН

Эргэнэ тыатыгар
Эмээхин куобахый
Онньоохоон уолунуун
Олорбут бып-былыр.

Онньоохоон-Додекээн
Уһун кулгаах уолчаан,
Күннүктээн мэниктээн,
Көрүлүүр, тиэрэ үктээн.

Онньоохоон-Додекээн
Оннук мэнээктээн,
Бырыттан ырааппыт,
Ыккыйы бараабыт.

Ийэгэ, ыраахтан
Ирдээн кэлээт, эттэ:
— «Обокком барахсан
Олус да сэрэммэт.

Кэрийдим үрэх үрдүн,
Кини суолун көрдүм,
Бука, ол булчут
Буоллабына... чуу-чу!

Ыыргыттан тэлэһийэн
Ыраатыма, сэгэртэйиэм».
Онньоохоон-Додекээн
Ону истиэ, дэлэбэ.

Ийэтэ ас бэлэмнии
Иһириккэ бардын да,
Онньоохоон кэримнии
Ойбута эрэ баар:

— «Кыраһа сага хаарга
Кырылаччы үктүүр
Хайдах курдук бэрдий!
Харса-хаадыат эрэппит

Онньоохоон-Додекээн
Онно баар диэн кэпсээн
Бары сиргэ биллинин, —
Баһам миэнэ итинник».

Ыллыы-ыллыы ыраатта,
Ыжкыйыттан арахта.
Киэһэ аанын атыллыыр,
Кэпсээн-һисээн тунайдыыр:

— «Сымнаһас, таба түүтүнүү
Сыа хаары сыыйдым.
Онньоохоон күнү-күннүү
Оонһуурун ордук саныы,

Ойоһоспуттан кыыллар
Олус да маныыллар.
Кыраһа хаарга тыргыллар
Кыра суолбун хайгыыллар.»

Онньоохоон-Додекээн
Ол сылдьан биирдэ,
Атыгырас анабаастах,
«Ам» гынар аяхтаах...

Дьиибэбэ түбэстэ...
(Сур бөрө дабаны
Суох, манньк буолбатах,
«Чиччик кыыл» диэн эттэ.

Онньоохоон-Додекээн,
Одуулаан-дьиктиргээн,
Мунаахсыйан, чээкилээн
Муннанна да эбээт.

Дьиэтигэр ийэтэ,
Тийэн көрөөт, суохтаан,
Ир суолун ирдээтэ...
Итиэннэ санаата:

— «Обокком эрэйдээх —
Онньоохоон-Додекээн,
Олус да киһиргээн,
Ону-маны лэбэйдээн

Дойдохтуур буолара...
Туолката суобуттан
Үлүгэр быатыгар
Өлүүгэ тиксэр дуу?..»

Тугун-ханныгын билээри,
Тутан, сыллаан көрөөрү,
Онньоохоон-Додекээн

Якутор Кампгэр.

Республика Саха

Б. Б. Б. Б. Б.

им. А. С. Б. Б. Б.

22 005

Тимир капкааны
Тилэбинэн үктээри
Өнгөйөн турдабына,
Өрөһүйдэ ийэтэ.

Онньоохоон-Додекээн
Онтон ыла жириннээн,
Тардына собуустук
Дьаарбайдыыр буолбут.

Дьон суолун өйдүүргэ,
Дьулааны тумнарга
Ийэтэ кинини
Интэр диэн кэпсииллэр.

ХАРАМ САНААЛААХ ХАРА УЛАР

(Остуоруйа)

Күндүл сайын собуруу устар,
Күөх нуолур таҥаһы устан
Сыбыдах мастер көмнөбүнэн
Сабынньахтанарга санаммыттар.

Халын тайбаба үөр көтөр
Хаартан-муустан дьаадыһарга
Тоҕой сэлэ тардан бэрт өр
Тобуоруһан мунньахтыыллар.

Сипсиэрдээх күһүңгү күн. Мунньуестуу
Сэттис хонуга туолуутугар,
Собуруу көтөргө суксуруһуу-субуруһуу
Суунуу-тарааны, онгостуу буолар.

Хотоҕойдоохтор аҕа баһылыктара
Хотой обургу чагырҕаата:
— Бэйэ-бэйэттэн быстыспакка
Бииргэ барыахха баара.

Хара улар ханна барда?
Хам ылларан хаалаарай!
Булан аҕал, — диэн Хотой тойон
Бочугурауска сорудахтыыр.

Болбуктаны, ойууру кэрийэн
Бочугурас улары булбут.
Эриэхэлээн сии олоодобуна
Эппит Хотой илдьитин.

— Бочугурас ураанхай булан
Боллугуруу турабыан?
Тылбай-өспөй буолан
Тылгынан тыбырбаама.

Бачча барба быйагы
Бырабан эниги бахтайыг.
Бачча эрдэ сарахаччийан
Барбаппын, бэйэбит барыг.

Хотойго кэлэн Бочугурас
Хобдох хоруйу кэпсээбит.
Уонна: «Хойуу, лоп-лочугурас
Элбэх эриэхэлээх,» — диэбит.

Хотойдоохтор аба баһылыктара
Хотой иккиһин Кубаны ыппыт.
Куба тийэн куобайа көтөн
Хоруй-илдьит ыйппыт.

Улар онно дабаны
Уруккутун курдук хардарбыт:
— Бачча баһаам быйагы
Бырахпаппын, — диэн сангарбыт.

Холку Куба куолуласпакка,
Хотойго төттөрү барбыта.
Хотой уордайдан көтөр үөрүн
Хомуйа тардаат, собуруу көппүт.

Уолугар диэри уйгуну куттан
Улар кэмниэ-кэнэбэс топпут.
Өрүсүһэн да төһөнү өрүсүһөй,
Үүммүт эриэхэни хайдах бүтэриэй!

— Хаарыан эриэхэбин тиингэргэ
Хаалларарбар тиийдим дьэ!

Күлүгүрүү көтөн күпсүйэн,
Эрбийэлээх бииһэ
Элбэх хонукка,
Кинини күүппүт
Киэнг чээкилэригэр
Кэлэн түспүт.

Үгүс көтөр тобуоран
Үссэнээри мэлиппит,
Хоҕудал маһа хоруоран
Хобдохтук көрсүбүт.

Харам санаалаах
Хара улар
Хонук аайы хоргуйан
Хобдохсуйар.

Ырдьайа титирээн
Ыран-быстан,
Ытыыр-согуур
Ыаһахтанар.

Көмүскэнэрэ соботох
Көмүскэтин уута.
Өрөбөлөммүтэ,
Өтөйбүтэ бүтэр.

Кыламанын үрдүнэн өспөччү
Кытарыар диэри ытаабыт,
Хара улар харам санаатыттан
Хараба хаймыыламмыт.

Онтон ыла утумнааннар
Обо-ыччат улардар,
Кыраасканан абаабыт курдук,
Кылдыылаах харахтаммыттар.

И Н И Н Э Э Б И Т Э

Хотугу дьыл хоһооно	3
Айан	10
Биһик ырыата	14
Онньоохоон-Додекээн	15
Харам санаалаах хара улар	19

Лебедев Василий Дмитриевич
ЗАЙЧИК-ДОДЕКЭЭН (Стихи для детей
среднего возраста) Якутск, Якуткнигоиздат, 1970
24 с. с илл.

Якутское книжное издательство
г. Якутск, ул. Чайковского, 28

Художник *В. Г. Петров*
Перевод с эвенского *К. Тунарского*

Редактор *И. Д. Аввакумов*
Худож. редактор *В. К. Куликина*
Техн. редактор *Е. П. Тимофеева*
Корректор *М. Т. Егорова*

дано в набор 6/IV-1970 г. Подписано к печати 19.X-
1970 г. Бумага 70×90/32. Объем 0,75
л. из. п. л. Усл. п. л. 0,85. Уч.-изд. л. 0,7. Тираж 5000 экз.
Заказ № 98. МЛ 01697 Цена 4 коп.

Якутская республиканская типография им. Ю. А. Гагарина
г. Якутск, ул. Кирова, 9